TEKSTIT: HENNA MÄKELIN
KUVITUS JA TAITTO: SILVA KÄRPÄNOJA

Lue minulle

Vinkkejä aikuisten yhteisiin lukuhetkiin

Lue minulle

Vinkkejä aikuisten yhteisiin lukuhetkiin

Muistatko, kun sait lapsena kuunnella äidin tai isän lukeman iltasadun? Tai sen nuotiopiirin rippileirillä, jossa kerrottiin kummitustarinoita? Ehkä olet aikuisiällä innostunut kuuntelemaan äänikirjoja lenkkeillessäsi?

Lukeminen on monin tavoin loistavaa ajanvietettä. Se ruokkii mielikuvitusta, kehittää muistia ja laajentaa ajattelua. Yhteisiä lukuhetkiä ei kannata järjestää vain lapsille, sillä sama puuha on mukavaa myös aikuisten kesken.

Lue minulle -toimintamallin tarkoitus on rohkaista aikuisia lukemaan toisilleen. Se tarjoaa vinkkejä erityisesti vapaa-ehtoistyötä tekeville hoivakoteihin, mutta yhtä hyvin sitä voivat hyödyntää sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset.

Lukeminen ruokkii mielikuvitusta, kehittää muistia ja laajentaa ajattelua.

Miten kannattaa lukea?

– Käytännön neuvoja onnistuneisiin lukuhetkiin

Tekstiä valitessa kannattaa huomioida kuulija. Yksi inhoaa runoutta, toisen huumorintaju ei kestä roiseja vitsejä, kolmas kuuntelisi mielellään katkelmia lapsuutensa klassikoista. Kysy kuulijan toiveet sekä ennen tekstin lukemista että sen jälkeen.

Parhaiten yhteisissä lukuhetkissä toimivat lyhyet tai lyhyehköt tekstit, jotka saa käytyä alusta loppuun yhden tapaamisen aikana. Hetken voi rakentaa myös yhden teeman, kuten luonnon, ympärille.

Kiinnitä huomiota puheesi nopeuteen. Vauhdilla lasketeltua tarinaa on vaikea seurata. Liian hidas tempo saa haukottelemaan.

Eläydy, mutta maltillisesti. Sinun ei tarvitse olla näyttämön diiva, mutta tasapaksu ääni kuulostaa tylsältä. Tämä on tärkeää etenkin, jos tekstissä on paljon eri ihmisten puhetta. Kuulijan on helpompi erottaa, kuka on äänessä milloinkin, jos lukija muuntelee puheenparttaan edes hiukan henkilön vaihtuessa.

Tutustu tekstiin etukäteen. Silloin luet sujuvasti ja elävästi. Mitä vähemmän tekstiä on, sitä tärkeämpää lukijan on sisäistää lukemansa. Etenkin runoissa tauot ja painotukset ovat oleellisia.

Jos ääneen lukeminen ei tunnu luontevalta, voit harjoitella lukemalla vaikka koiralle tai sohvatyynylle. Ne eivät arvostele suoritustasi.

Jos suunnittelet pitkää luku-urakkaa, varaa viereen lasi vettä ja kurkkupastilli. Niiden avulla äänesi kestää tarinan loppuun asti.

Älä emmi esitellä lasten- ja nuortenkirjallisuutta aikuisillekin. Ikäihminen voi nauttia lapsuutensa tarinoista, maahanmuuttaja selkeästä kielestä tai kuka tahansa vetävästä juonesta ja lastenkirjoille tyypillisestä huumorista.

Selkokielinen kirjallisuus on oiva vaihtoehto, jos kuulijalla on ymmärtämisen vaikeuksia, kuten muistisairaus tai joku muu äidinkieli kuin suomi. Selkomukautus on helposti ymmärrettäväksi muokattu versio yleiskielellä kirjoitetusta teoksesta.

Jos kuulijan on vaikea keskittyä, hän voi puuhailla jotakin kuunnellessaan. Käsityöt, piirtely, kissan silittely tai hypistelymuhvin näpelöiminen voi olla ratkaisu levottoman rauhoittamiseen.

Huomioithan tekijänoikeudet, kun suunnittelet lukuhetkeä! Tekijänoikeuslain mukaan kirjallisuuden käyttöön tarvitaan lupa tekijältä tai häntä edustavalta tekijänoikeusjärjestöltä, kuten Sanastolta. Lupaa ei kuitenkaan tarvita ilmaistilaisuuteen, jossa teosten esittäminen ei ole tilaisuuden pääasia, eikä tilaisuutta järjestetä muutoinkaan ansiotarkoituksessa. Lupaa ei tarvita silloinkaan, jos teoksia ei esitetä yleisölle vaan esittäminen tapahtuu yksityisessä tai suljetussa piirissä. Lisätietoa osoitteesta sanasto.fi.

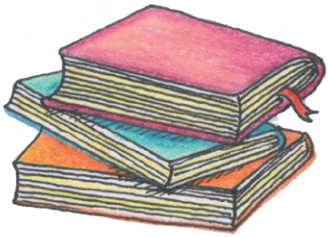

Miten rikastaa lukuhetkeä

– jos niin haluaa tehdä

Kupillinen kahvia ja siivu pullaa tekevät lukuhetkestä juhlahetken. Viitseliäs etsii tarjoiluun inspiraatiota tekstin maailmasta. Karjalaksi luetun runon seuraksi sopii karjalanpiirakka, eräkirjallisuuden parissa samoileva nauttii päiväkahvit kuksasta.

Kuvat ovat hyvä keino maustaa tarinaa. Ne myös ruokkivat tekstistä mahdollisesti syntyvää keskustelua. Googlen kuvahaku antaa helppoja osumia, mutta etenkin historiallisia kuvia voi etsiä Museoviraston ilmaisesta ja kaikille avoimesta

Finna-palvelusta. Se sijaitsee osoitteessa www.finna.fi. Esimerkiksi heinätyöt-hakusana antaa liki 4 000 osumaa. Osoitteessa www.sa-kuva.fi on liki 16 000 valokuvaa Suomen talvi-, jatko- ja Lapin sodan ajalta, myös kotirintamalta.

Lukuhetkeä voi elävöittää herättelemällä kuulijan aisteja tekstin maailmasta löytyvien elementtien avulla. Konsta Pylkkäsen seurassa tuoksuvat pihka ja suopursu. Mielensäpahoittaja-novelleja lukevan päähän sopii karvahattu. Hassuttelu on sallittua, jopa toivottua – mutta ei tietenkään pakollista, jos se ei tunnu lukijasta luontevalta.

Musiikki tai luonnon äänet luovat tunnelmaa. Kunnianhimoinen voi tuoda lukuhetkeen kuunnelman elementtejä hyödyntämällä ilmaisia äänipankkeja. Esimerkiksi osoitteesta www.papunet.net löytyy niin askeleita lumella kuin moottorisahan ääntäkin.

Lukuhetkeen voi yhdistää hemmottelua. Ota kaveri mukaan hieromaan kuulijan hartioita tai lakkaamaan kynsiä. Voitte myös kuunnella äänikirjaa, jolloin omat kätesi jäävät vapaiksi koskettamaan, jos saat siihen luvan.

Kysymyksillä keskustelun alkuun

Kirjoista jutteleminen on melkein yhtä mukavaa kuin niiden lukeminen. Teksti voi tarjota kahdelle hyvin erilaiselle tai toisilleen vieraalle ihmiselle yhteisen puheenaiheen. Jos kuulijan elinpiiri on suppea esimerkiksi fyysisten rajoitteiden takia, jaettu tarina on oiva keskustelun ruokkija. Kirjojen parissa pääsee mielikuvitusmatkalle, vaikka joutuisi viettämään päivänsä lähinnä pötkötellen.

Keskustelua voi käynnistellä esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:

- Miten tämä asia tehtiin sinun nuoruudessasi?
- Minkälainen tunnelma tarinassa mielestäsi oli?
- Oletko koskaan kokenut mitään samankaltaista?
- Toiko tarina mieleesi muistoja? (Muiston voi kirjata ylös – ja kohta olette kirjoittaneet yhdessä kirjan!)
- Mitä ajatuksia teksti sinussa herätti?
- Kuka tarinan henkilöistä oli sinulle mieluisin?
- Ketä inhosit?
- Muistuttiko joku tarinan henkilöistä jotakuta tuntemaasi ihmistä?
- Mikä oli mielestäsi paras kohta?

Moni kirjasta tuttu hahmo on päätynyt elokuvaan tai televisiosarjaan. Tarinaa ja sen henkilöitä voi ruotia vertailemalla teoksia ja keskustelemalla vaikkapa siitä, kumpi oli parempi ja miksi.

Muista myös, että aina ei tarvitse edes kysyä. Kuulija saattaa innostua muistelemaan ja kertomaan sattumuksia elämänsä varrelta kysymättäkin. Lukijan tehtävä on silloin malttaa pysähtyä kuuntelemaan.

Mitä lukisin?

– Kirjavinkkejä ääneenlukijoille

Luettavaa löytyy yllättävän helposti, jos pitää silmänsä auki. Maailma on pullollaan tekstejä: henkilöjuttuja, kolumneja, nasevia sosiaalisen median päivityksiä ja uutisia, jotka kannattaa napata talteen. Seuraava lista sisältää kauno- ja tietokirjallisuutta, joka sopii erityisen hyvin ääneen luettavaksi.

Aiheena luonto

Leena-Kaisa Laakso: Metsän ovi ja muita kertomuksia

Kirjassa on tarinoita metsään menemisestä, siellä kulkemisesta ja maisemista niin kirjallisilla kuin kirjaimellisillakin poluilla. Omasta luontosuhteestaan kertovat muun muassa runoilija Risto Rasa ja luontokuvaaja Mika Honkalinna. Metsissä ovat vaeltaneet myös Nalle Puh, Harry Potter ja Viisikon jäsenet.

Jukka Itkonen: Lumilyhdyn valossa

Runoilija Jukka Itkosen ihastuttavissa runoissa räystään jäiset puikot ovat talven käsi-

alaa ja luminen luuta hytisee portailla ankeana maanantaiaamuna.

∽ Jenni Räinä: Kulkijat – Naisia metsissä, soilla ja tuntureilla

Eräkirjallisuus oli pitkään hientuoksuinen temmellyskenttä, jossa yksinäinen mies kamppaili luontoa vastaan. Jenni Räinän tuore teos on tietokirja naisista, jotka vaeltavat tuoksuvilla soilla ja karuilla tuntureilla.

∽ Veikko Huovinen: Havukka-ahon ajattelija

Mikään toimintajännäri Konsta Pylkkäsen elämä ei ole, mutta se kuvaillaan lukijalle niin herkullisella, joskin kimurantilla kielellä, että tekstin ääreen pysähtyy mielellään. Romaania voi hyvin lukea luku kerrallaan, Huovisen tarkasti kuvailemista henkilöistä, luontokuvista ja arjen askareista nautiskellen.

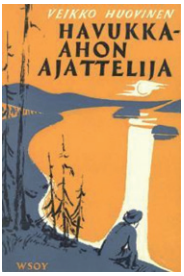

Faktaa ja fiktiota todellisista ihmisistä

∽ Elena Favilli ja Francesca Cavallo: Iltasatuja kapinallisille tytöille – Sata tarinaa ihmeellisistä naisista

Vaikka monet kirjan tarinat alkavat saduista tutulla olipa kerran -sanaparilla, sisältö on täyttä totta. Satukirjan muotoon kirjoitettu tietokirja on

erityisesti tyttöjen ja naisten voimakirja. Lyhyissä tarinoissa esitellään muun muassa poliitikkoja, urheilijoita, merirosvoja, taiteilijoita ja tieteilijöitä.

Caius Kajanti: Itsepäisiä miehiä

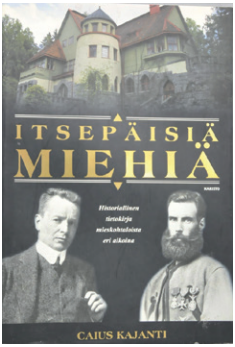

Historiallinen tietokirja miehistä eri aikoina Suomessa ja muualla. Seikkailijoiden ja sankareiden elämäntarinat nivoutuvat kulttuurihistoriaan. Mukana ovat muun muassa jugend-arkkitehti Eliel Saarinen, Marie Antoinettea traagisesti rakastanut upseeri Axel von Fersen ja huikentelevaisista lemmenseikkailuistaan tunnettu Giacomo Casanova – joka kirjan mukaan oli aikansa oppineimpia henkilöitä.

Marilyn, Marilyn (toim. Marika Riikonen ja Salla Simukka)

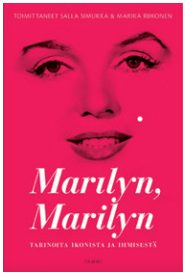

Kaksitoista eri kirjoittajaa kirjoitti novellin, jossa mainitaan Marilyn Monroe, historian tunnetuin vaaleaverikkö ja näyttelijä. Kertomuksissa yhdistyvät fakta ja fiktio.

Sanasinfonia: Novelleja Sibeliuksesta (toim. Päivi Haanpää ja Marika Riikonen)

Novellientologiassa kansallissäveltäjäämme Jean Sibeliusta tarkastelee kahdeksan ammattikirjailijaa. Kirjan lopussa on kiinnostava, joskin lyhyt Sibelius-tietoisku.

Rikoksia ja jännitystä

Agatha Christie: Poirotin lyhyet jutut

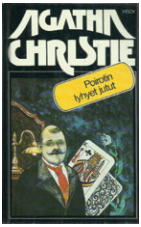

Kirjallisuuden yksi tunnetuimmista salapoliiseista, Hercule Poirot, ratkoo mysteerejä ja huoltaa viiksiään sekä kirjoissa että elokuvissa ja sarjoissa.

Kolumneja ja pakinoita

Juha Vuorinen: After Sun – Sinun perääsi

Juha Vuorisen kolumneissa yhdistyvät usein hauska ja vakava. Rääväsuinen oman kirjailijantiensä kulkija jakaa mielipiteitä: osa vihaa häntä nilviäisenä, osa rakastaa hillittömän hauskana.

Anna-Leena Härkönen: Kauhun tasapaino ja muita kirjoituksia

Kirjailija-näyttelijä Anna-Leena Härkönen ruotii elämää noin puolitoistametrisen, maailmannälkäisen ja erittäin kipakan naisen näkökulmasta kolumnikokoelmassa, jossa lonkero virtaa ja meikkaus on must.

Maijaliisa Dieckmann: Mummo Mutikainen parantaa maailmaa

Mummo Mutikainen ottaa kantaa uusiin ja vanhoihin arkipäivän asioihin, kuten muovin voittokulkuun, koulujen kesälomiin ja Karjalan evakoihin, joita hän kutsuu mie- ja sie-ihmisiksi.

Runoja murteella

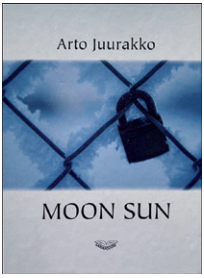

Arto Juurakko: Moon sun

Eteläpohjalainen murre maustaa oivaltavia, arkiromanttisia ja humoristisiakin rakkausrunoja.

Helena Anttonen: Mie rakastan sinnuu, karjalaks

Kokoelma maailman kauneimpia rakkausrunoja yleiskielellä sekä käännettynä karjalan murteelle. Kokoelmassa on tekstejä muun muassa William Shakespearelta, Edith Södergranilta ja Eino Leinolta.

Heli Laaksonen: Aurinko. Porkkana. Vesi.

Heli Laaksosen lounaismurrerunot ovat täynnä oivalluksia, lämmintä huumoria ja koskettavia kuvia ihmiselon koko mutkalta. Laaksonen on lukenut itse runonsa äänikirjoiksi jo kauan ennen kuin niistä tuli valtavirtaa, joten hänen tuotantonsa sopii mainiosti myös yhdessä kuunneltavaksi.

Hillitöntä menoa

Paula Noronen: Tarja Kulho, Räkkärimarketin kassa

Tarja Kulho on korsolainen suorasuu, joka lausuu mie-

lipiteensä mielellään ja kuuluvasti. Tarja Kulhon arjessa terseet lentelevät ja tuulipuvut kahisevat.

Antti Holma: Kauheimmat runot

Kulttuurin moniottelija Antti Holma parodioi kirjassaan rakastettuja suomalaisen runouden klassikoita. Sirsi Sunnas on räävitön lastenrunoilija, Reino Leino kirosanaileva lehtimies-runoilija. Edith Södermalm on espoolainen modernisti, Karin Toiseks-Paraske on kehittänyt tuntemattoman lounaismurteen. Sinua on varoitettu: tyyli on räävitön!

Tuomas Kyrö: Mielensäpahoittaja

Kirjailija Tuomas Kyrön luomus Mielensäpahoittaja on mies, jonka mielestä kaikki oli ennen paremmin. Jäyhä, tunnistettava hahmo on naurattanut suomalaisia novellikokoelmien lisäksi myös valkokankaalla.

Vanhojen muisteluun

Västäräkki vääräsääri (toim. Mervi Koski, kuvat Mika Kolehmainen)

“Körö körö kirkkoon” on vain yksi kaikille suomalaisille

tuttu säe, joka löytyy tästä suullisen kansanperinteen aarreaitasta. Kirjassa on yli 650 suomalaista kansanlorua, joista osa on myös uudempaa perinnettä.

Juhani Aho: Lohilastuja ja kalakaskuja

Juhani Ahon lastuja pidetään suomalaisen novellitaiteen lähtökohtana. Tunnelmapalat tempaavat lukijan mukaansa sadan vuoden taakse. Jo ensimmäinen tarina koukuttaa. Se kertoo kirjailijan elämän käännekohdasta – päivästä, jona isä teki pikkupojalle ongen.

Petri Tamminen: Suomen historia

Petri Tamminen leikittelee yli 500 ihmiseltä kerätyllä muistolla. Niiden avulla hän kirjoittaa sata vuotta Suomen historiaa. Tammisen kynällä on väritetty muun muassa Lordin Euroviisuvoitto, niuhottaminen, pakolaiskriisi, Juha Miedon häviö ja joulupukki.

Katso pohjoista taivasta – Runoja Suomesta (toim. Jenni Haukio)

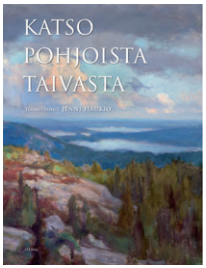

Suomalaisen runouden rikkaus avautuu lukijalle Jenni Haukion kokoaman antologian kautta. Teos etenee löyhän kronologisessa järjes-

tyksessä vuosikymmenittäin. Rakastetut klassikot kohtaavat kiinnostavat uutukaiset Aleksis Kivestä nykypäivään.

Lastenkirjoja aikuisillekin

Jukka Parkkinen: Karhukirjeitä-sarja

Jukka Parkkisen huumori on kuin tiikerikakku: hitusen kuivaa mutta ehdottoman maukasta. Karhunpoika Otso kirjoittaa kaverilleen Karvoselle kirjeitä Amalia-tädin luota. Tädin luo Otso on päätynyt, kun hänen verokarhuäitinsä ja tiekarhuisänsä luovat uraa. Amalia-tädin sydän on särkynyt piiritystilanteessa konstaapeli Karhusen toimesta. Kipinöitä lentelee muuallakin kuin vapaapalokuntalaisten harjoituksissa.

Astrid Lindgren: Ronja Ryövärintytär

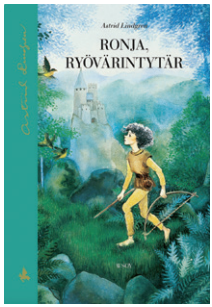

Ajaton lastenromaani, jota myös monet aikuiset rakastavat. Monikerroksinen seikkailutarina kertoo ystävyydestä, vanhemmuudesta ja anteeksiannosta. Juonivetoinen romaani sopii luettavaksi usealla lukukerralla. Mukana on ihastuttava Ilon Wiklandin kuvitus.

Jukka Itkonen: Taikuri Into Kiemura ja muita kaupunkilaisia

Jukka Itkonen kirjoittaa sekä lapsille että aikuisille. Arjesta poimitut aiheet, kekseliäs kielenkäyttö ja lukijalle tarjoillut

oivallukset ovat Itkosen tavaramerkkejä. Into Kiemuran voi bongata myös levyltä nimeltään Into Kiemura ja muita ammattilauluja tasatunnein.

Selkokielistä kirjallisuutta

Iiris Kalliola (teksti) ja Väinö Heinonen (kuvat): Ihminen napakasti

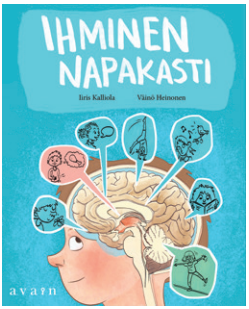

Selkokielinen tietokirja ihmiskehosta ja sen toiminnasta sopii luettavaksi lasten lisäksi myös kielen kanssa kamppaileville. Havainnollinen ja humoristinen kuvitus täydentää tekstiä.

Kari Hotakainen: Tuntematon Kimi Räikkönen. Selkomukautus Hanna Männikkölahti.

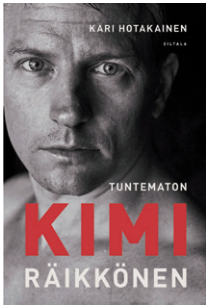

Kirjailija Kari Hotakainen tarkastelee formula 1 -kuljettaja Kimi Räikkösen elämää. Elämäkerran selkokielisessä versiossa lauseet ovat lyhyitä ja tekstin asettelu selkeää mutta sävy yhtä lämmin, terävä ja humoristinen kuin alkuperäisteoksessakin.

(Ääneen)lukeminen kannattaa aina!

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen eli kulttuurista hyvinvointia kuntalaisille on kaksivuotinen, OKM-rahoitteinen, alueellinen kehittämistehtävä Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa. Siinä kehitetään luovan alan, taiteen ja kulttuurin yhteistoimintaa ja toimintamalleja vahvistamaan kuntalaisten hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta. Toiminta perustuu keväällä 2019 uudistettuun kuntien kulttuurilakiin. Toteuttajat ovat Kymenlaakson ammattikorkeakoulu Xamk ja LAB-ammattikorkeakoulu.

Hankkeessa pilotoidaan 20 taide- ja kulttuuripalvelua tai toimintamallia lähtökohtanaan kuntalaiskyselyt ja monialaiset yhteiskehittelytyöpajat. Kyselyjen mukaan suurin tarve on ikäihmisten palveluille. Taiteilijat, kulttuurityöntekijät ja työryhmät suunnittelevat ja toteuttavat pilotit. Tarkoitus on kokeilla uutta ja mallintaa kokeilut niin, että ne ovat toistettavissa jatkossakin.

Lue minulle -pilotin tekstit on tuottanut ja kirjoittanut toimittaja-kirjailija **Henna Mäkelin** / Sanailija. Hän toivoo, että toimintamalli saattaisi yhteen mahdollisimman monta tarinoiden ystävää. Käy siis antamassa oma (ääneen) lukuvinkkisi Facebookissa Lue minulle -toimintamallin sivulla! Julkaisun on kuvittanut **Silva Kärpänoja** / Taikasipuli. Hän toivoo, että jokainen saisi ikään katsomatta pötkötellä mukavasti ja ummistaa silmänsä, toisen johdattaessa hänet toinen toistaan uskomattomampiin seikkailuihin.

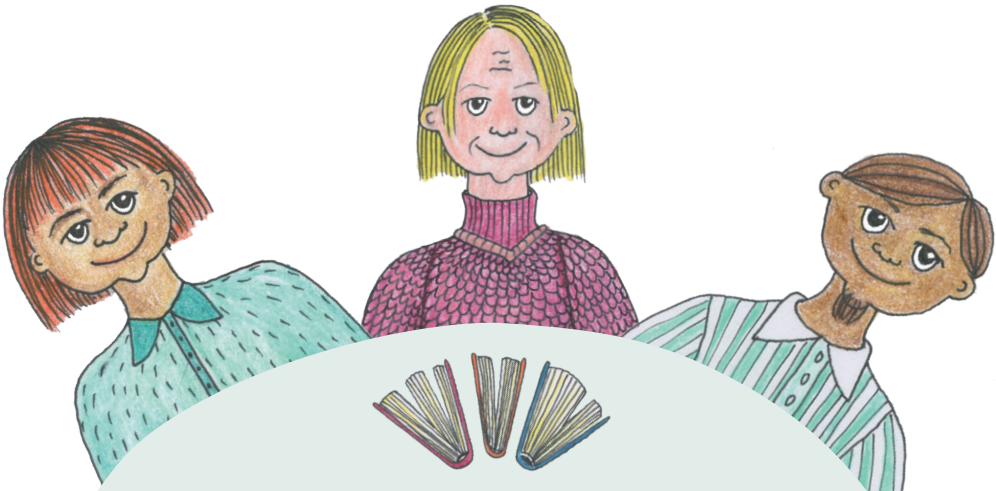

Lue minulle on osa kaakkoissuomalaisen kulttuurin kehittämistehtävän taide- ja kulttuuri-pilottisarjaa. Julkaisun tavoite on innostaa yhteisiin lukuhetkiin esimerkiksi hoivakodeissa.

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen eli kulttuurista hyvinvointia kuntalaisille on alueellinen kehittämistehtävä Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kunnissa vuosina 2020–2022.

(Ääneen)lukeminen kannattaa aina!

Opetus- ja kulttuuriministeriö

LAB University of Applied Sciences

XAMK Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu